

Публікаційний процес у виданнях відкритого доступу: оцінка витрат

Марія Наумова,

*к.е.н., асистент кафедри економічної кібернетики,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна,*

e-mail: mariianaumova@knu.ua,

ORCID: 0000-0002-3670-0231

Олександр Бедюх,

*к.ф-м.н., старший науковий співробітник,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна,*

e-mail: bediukh@knu.ua,

ORCID: 0000-0001-6549-0897

Зусилля щодо забезпечення загального відкритого доступу до наукових знань стали рушієм розвитку ініціатив відкритого доступу та змусили видавців, які працюють за моделлю передплати (оплата читачем), запропонувати опцію «відкритого доступу» у відповідь на зміну парадигми. Комерційні видавці, зокрема, перейшли до моделі «оплачує автор», запровадивши плату за обробку статей (APCs – article processing charges), переклавши фінансовий тягар з читачів на авторів. Проте багато журналів встановлюють APCs на надмірно високому рівні, прагнучи зберегти прибуток, що створює перешкоди для багатьох дослідників [1].

Перехід від моделей передплати до APCs не тільки не вирішує системних проблем, але й може посилити концентрацію влади серед комерційних видавців [2].

Процес публікації наукових статей охоплює різноманітні витрати, пов'язані з редакційними процедурами, рецензуванням, випуском і розміщенням електронної версії.

Запропоновано підхід до визначення вартості публікації наукової статті на підставі розрахунку загального часу на підготовку та публікацію однієї наукової статті.

У межах проєкту НФДУ № 24ДФ013-02 «Теоретичні засади гармонізації редакційних практик українських наукових видань із міжнародними стандартами для конкурентоспроможної інтеграції України до європейського простору відкритої науки» (2024-2026) (Конкурс «Передова наука в Україні»; номер проєкту 2023.03/0192) було підготовлено опитувальник для редакцій наукових періодичних видань «Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка», мета якого визначити витрати часу (в середньому) на одну статтю для підготовки статті до друку та скільки часу витрачається на статтю, яка вже опублікована. Це дозволить визначити фактичну вартість публікації.

Опитувальник включає в себе такі основні блоки питань:

- скільки часу було витрачено на статтю, яку одразу відхилили до етапу рецензування (зазначте чисельність осіб, які працювали над статтею, і які види робіт було виконано кожною особою, і тоді вкажіть чий час витрачено, тобто: особа 1 (посада) та вид роботи – кількість годин, особа 2 (посада) та вид роботи –

кількість годин);

- скільки часу було витрачено на статтю, яку не опублікували, але рецензування пройшла (зазначте чисельність осіб, які працювали над статтею, і які види робіт було виконано кожною особою, і тоді вкажіть чий час витрачено, тобто: особа 1 (посада) та вид роботи – кількість годин, особа 2 (посада) та вид роботи – кількість, особа 3 (посада) та вид роботи – кількість годин);

- скільки часу було витрачено на статтю, яку підготували до друку та опублікували (зазначте чисельність осіб, які працювали, і які види робіт було виконано кожною особою, і тоді вкажіть чий час витрачено, тобто: особа 1 (посада) та вид роботи – кількість годин, особа 2 (посада) та вид роботи – кількість, особа 3 (посада) та вид роботи – кількість годин);

- скільки часу було витрачено на підвищення кваліфікації (тренінги, семінари тощо).

До видів робіт, що виконується під час підготовки статті до друку, можна віднести такі: перевірка правильності подання та введення метаданих, перевірка статті на відповідність формальним вимогам, перевірка на плагіат, прочитання наукової статті й оцінка її наукової якості, обговорення наукової якості статті, пошук і обговорення кандидатур рецензентів, організація процесу рецензування, листування, робота з видавництвом, оприлюднення випуску на сайті Вісника, присвоєння DOI, представлення статті в базах даних, представлення статті в репозитаріях, моніторинг статті в базах даних та ін.

Також було підготовлено опитувальник для працівників видавничо-поліграфічного центру «Київський університет» (далі – ВПЦ) в частині редакційних та поліграфічних послуг. Серед робіт, які виконує ВПЦ, виокремлюємо такі: перевірка готовності статей Вісника до редагування (структура, література тощо), редагування статті Вісника, верстка статті, перша коректура, друга коректура, внесення правок, робота з відповідальним за Вісник або авторами.

Зарезультатами опитування отримані статистичні дані будуть проаналізовані та сформульовано висновки в подальшій публікації.

Витрати на публікацію однієї статті пропонуємо визначати на підставі розрахункових значень витрат праці (часу) на виконання окремих елементів (комплексів) робіт редакціями та працівниками ВПЦ, враховуючи чисельність працівників, необхідних для виконання робіт на різних етапах редакційно-видавничого процесу. Тоді вартість публікації однієї статті буде попередньо розраховано, як добуток двох показників: тривалість виконання і-го виду робіт редакціями та працівниками ВПЦ (люд.-год.) та погодинна оплата праці (грн.).

Отже, при встановленні ціни на публікацію статті має бути враховано фактично витрачений час усіма учасниками публікаційного процесу на підготовку наукової статті та її публікацію у виданнях відкритого доступу задля забезпечення більшої прозорості у формуванні цін на APCs.

Ключові слова: публікація; доступ; передплата; APCs; проєкт; опитувальник; оцінка витрат; публікаційна плата.

Список використаних джерел

1. Burchardt, J. (2014). *Researchers Outside APC-Financed Open Access: Implications for Scholars Without a Paying Institution*. *Sage Open*, 4(4). DOI: <https://doi.org/10.1177/2158244014551714>
2. Tennant, J.P., Crane, H., Crick, T., Davila, J., Enkhbayar, A., Havemann, J., ... & Vanholsbeeck, M. (2019). *Ten myths around open scholarly publishing*. *PeerJ Preprints*. URL: <http://digitalcommons.unl.edu/scholcom/98>